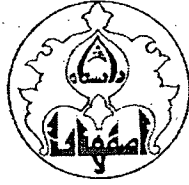

189171-2.22.24

دانشگاه اصفهان
دانشکده اقتصاد و علوم اداری
گروه علوم سیاسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روابط بین الملل

تأثیر جهانی شدن بر منطقه گرایی با تأکید بر سازمان همکاری شانگهای

استاد راهنما:

دکتر سعید وثوقی

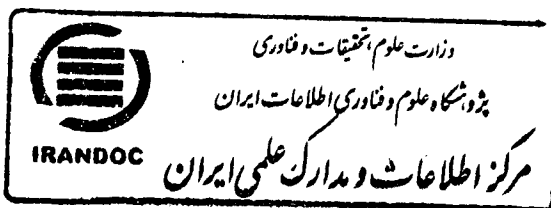
استاد مشاور:

دکتر شهروز ابراهیمی

پژوهشگر:

یونس کمائی زاده

شهریور ماه ۱۳۸۹

۱۵۹۱۷۱

۱۳۹۰/۳/۱۸

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

شوه نگارش پایان نامه
رعایت شده است.
تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه علوم سیاسی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی روابط بین الملل آقای یونس کمائی زاده

"تأثیر جهانی شدن بر منطقه گرانی با تأکید بر سازمان همکاری شانگهای"

در تاریخ ۱۳۸۹/۶/۱۴ توسط هیات داوران زیر بررسی و با درجه عالی... به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه

دکتر سعید وثوقی

با مرتبه ی علمی استادیار

۲- استاد مشاور پایان نامه

دکتر شهروز ابراهیمی

با مرتبه ی علمی استادیار

۳- استاد داور داخل گروه

دکتر نوذر شفیعی

با مرتبه ی علمی استادیار

۴- استاد داور خارج از گروه

دکتر حمید وارثی

با مرتبه ی علمی استادیار

مدیر گروه علوم سیاسی

دکتر علیرضا محمدی میلودنیا

قدردانی و سپاس

خدای را سپاس که به من توفیق اعطا نمود تا تحقیق حاضر را به انجام برسانم. در راستای انجام این تحقیق همواره مورد لطف و عنایت عزیزانی بودم که بر خود لازم می دانم مراتب قدردانی خود را نسبت به آنها ابراز نمایم. با خالصانه ترین مراتب تقدیر و تشکر از:

اساتید ارجمند راهنما و مشاور جناب آقای دکتر سعید وثوقی و دکتر ابراهیمی که همواره در طی این پژوهش دلسوزانه تجربیات ارزنده خویش را جهت به سرانجام رسیدن این پژوهش در اختیار این جانب قرار دادند. اساتید محترم گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل دانشگاه اصفهان که همواره از دریای علم و معرفتشان بهره بردم.

از خانواده مهربانم که همیشه دلسوز من بودند.

از برادران بزرگوار و مهربانم یوسف و یعقوب که همیشه پشتیبان من بودند.

و دوستان عزیزم که فضای لازم را جهت تحقیق و مطالعه اینجانب فراهم کردند.

مرا گر دولت عالم بیخشد؛ برابر با نگاه پدر و مادرم نیست.

تقدیم به پدرم

به کسی که نمی دانم از بزرگی اش بگویم یا مردانگی، از سخاوت، سکوت، مهربانی...

تقدیم به مادرم

مادر می دانم حتی زمینی که بر روی آن ایستاده ام از عشق تو سرشار است.

برای تمام لحظاتی که به خاطر من رنج کشیده ای متاسفم.

من همیشه منتظر لبخند درخشان و پرغرور تو هستم.

لبخندی که هر گره ای را باز می کند.

چکیده

هدف این پژوهش بررسی رابطه بین جهانی شدن و منطقه گرایی در نظام بین الملل خواهد بود و در این راستا به سازمان همکاری شانگهای به عنوان جدیدترین مجمع منطقه ای شکل گرفته پس از جنگ سرد پرداخته خواهد شد. منطقه گرایی و جهانی شدن، از اصطلاحات رایج در تبیین روابط بین الملل در سالهای اخیر است که همواره مورد توجه نظریه پردازان نظام بین الملل بوده است. هر دو اصطلاح پس از جنگ سرد کاربرد گسترده تری یافتند. تحولات عمده و فراگیر سیاسی، اقتصادی و تکنولوژیکی بین الملل، تعاریف جدیدی از توسعه منافع اقتصادی و تجاری کشورها در گرایش به سمت منطقه ای کردن روابط اقتصادی خود مطرح ساخته است. از اهم این تحولات که تاثیرات مهمی در توجه به منطقه گرایی داشته است، می باید از جهانی شدن اقتصاد و گسترش وابستگی متقابل در سطح سیستم بین الملل، تغییرات مربوط به طبیعت رقابت های اقتصادی و بهره وری تولیدی بین المللی، پایان سیستم نظامی گری و استراتژیک دو قطبی، افول نسبی اقتدار و مشروعیت جهانی آمریکا، ظهور و توسعه سیستم تجاری و بین المللی سه قطبی که مراکز اصلی آن در اروپا، آسیای جنوب شرقی و قاره آمریکاست و بالاخره بازتاب حضور گسترده اقتصادی و سیاسی کشورهای جدید صنعتی، نام برد.

منطقه گرایی، یکی از راه های نزدیکی ملت ها و دولت ها (به ویژه پس از دهه ۸۰ میلادی) دانسته شده است. که در زمینه های گوناگون نظامی، سیاسی، اقتصادی و حتی فرهنگی تجلی داشته است. منطقه گرایی با ملت گرایی و جهان گرایی همخوانی ندارد بلکه روش جدیدی است که می تواند راه را برای همگرایی جهانی هموار سازد. بسیاری از کشورهای جهان سوم، پیوستن به ترتیبات منطقه ای را راهی برای دگرگون سازی نظام جهانی می دانند، به گونه ای که بتوانند هر چه بهتر منافع اقتصادی آنها را تامین کند. در این راستا سازمان همکاری شانگهای جدیدترین منطقه گرایی پس از جنگ سرد محسوب می شود. سازمان همکاری شانگهای در مقایسه با دیگر سازمان های منطقه ای از جمله اتحادیه اروپا، آسه آن و چهره متفاوتی دارد. این سازمان در فضای پس از جنگ سرد شکل گرفته فضایی که ما در آن تحول در موضوعات سنتی روابط بین الملل را شاهد هستیم، فضایی که جهانی شدن آن را دگرگون کرده و موضوعات جدیدی را به نظام بین الملل پس از جنگ سرد وارد کرده است که پیش از این تنها اسمی از آن ها بود. از قبیل تروریسم، جدایی طلبی، افراط گرایی و این سازمان همکاری های امنیتی، اقتصادی را با هم در دستور کار دارد. که این امر از ویژگی های منطقه گرایی نوین پس از جنگ سرد محسوب می شود.

واژگان کلیدی: جهانی شدن، منطقه گرایی، سازمان همکاری شانگهای، حاکمیت، جهان سوم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات
۱-۱-۱	شرح و بیان مسئله پژوهشی کلیدی.....
۲-۱-۱	واژگان کلیدی.....
۱-۲-۱	جهانی شدن.....
۲-۲-۱	منطقه گرایی.....
۳-۲-۱	سازمان همکاری شانگهای.....
۴-۲-۱	حاکمیت.....
۵-۲-۱	جهان سوم.....
۳-۱	پیشینه و ادبیات تحقیق.....
۴-۱	اهداف تحقیق.....
۵-۱	اهمیت و ارزش تحقیق.....
۶-۱	کاربرد نتایج تحقیق.....
۷-۱	فرضیه ها.....
۸-۱	روش تحقیق.....
۹-۱	ابزار گردآوری داده ها.....
	فصل دوم: ابزار تجزیه و تحلیل
۱-۲	ابزار تجزیه و تحلیل.....
۲-۲	اهمیت مطالعات منطقه ای.....
۳-۲	مطالعات منطقه ای از دیدگاه ژئوپولیتیکی.....
۴-۲	مطالعات منطقه ای از دیدگاه نظریه نظام ها.....
۱-۴-۲	نظریه کانتوری و اشپیگل درباره همگرایی منطقه ای.....
۱-۴-۲-۱	ساختار نظام های منطقه ای از دید کانتوری و اشپیگل.....
۴-۲-۱-۲	مدل تحلیلی برای بررسی همگرایی در یک منطقه.....

عنوان

صفحه

فصل سوم: جهانی شدن

۲۰	۱-۳-۱- بخش اول: مفهوم جهانی شدن
۲۰	۱-۳-۱-۱- مقدمه
۲۱	۱-۳-۲- مفهوم جهانی شدن
۲۳	۱-۳-۳- پیشینه جهانی شدن
۲۵	۱-۳-۴- دوران های سه گانه جهانی شدن
۲۵	۱-۳-۴-۱- موج اول جهانی شدن: (۱۸۷۰ تا ۱۹۱۴)
۲۶	۱-۳-۴-۲- موج دوم جهانی شدن (۱۹۴۵ تا ۱۹۸۰)
۲۷	۱-۳-۴-۳- موج جدید جهانی شدن از دهه ۸۰ تا کنون (موج سوم)
۳۰	۱-۳-۵- تعبیر و برداشت های گوناگون درباره جهانی شدن
۳۳	۱-۳-۶- ابعاد جهانی شدن
۳۳	۱-۳-۶-۱- جهانی شدن اقتصاد
۳۵	۱-۳-۶-۲- بعد فرهنگی جهانی شدن
۳۷	۱-۳-۶-۳- ابعاد اجتماعی و سیاسی جهانی شدن
۳۸	۱-۳-۶-۱-۳- فرسایش حاکمیت کشورها در عصر جهانی شدن (تحول در نظم وستفالی)
۴۲	۱-۳-۶-۴- بعد علمی و فناوری جهانی شدن
۴۳	۱-۳-۷- فرصت ها و چالش های جهانی شدن
۴۳	۱-۳-۷-۱- چالش های جهانی شدن
۴۳	۱-۳-۷-۱-۱- چالش امنیتی
۴۴	۱-۳-۷-۱-۲- تخریب محیط زیست
۴۵	۱-۳-۷-۱-۳- چالش های نابرابری
۴۶	۱-۳-۷-۱-۴- چالش هویتی و فرهنگی
۴۷	۱-۳-۷-۱-۵- جنبش های قومی
۴۸	۱-۳-۷-۱-۶- ناتوانی رقابت در بازارهای جهانی
۴۸	۱-۳-۷-۱-۷- جذب سرمایه خارجی

عنوان	صفحه
۳-۱-۷-۱-۸- ادغام کامل اقتصادی.....	۴۸
۳-۱-۷-۱-۹- عدم ثبات سیاسی.....	۴۹
۳-۱-۷-۲- فرصت های جهانی شدن.....	۴۹
۳-۱-۸- برندگان و بازندگان جهانی شدن.....	۵۰
۳-۱-۹- جهانی شدن یا آمریکایی شدن.....	۵۴
۳-۲-۲- بخش دوم: جهان سوم در عرصه جهانی شدن.....	۵۶
۳-۲-۱- جهانی شدن اقتصاد و کشورهای در حال توسعه.....	۶۰
۳-۲-۲- جهان سوم و چالش های جهانی شدن اقتصاد.....	۶۱
۳-۲-۳- ضعف کشورهای جنوب در پاسخ به چالش های جهانی شدن.....	۶۶
۳-۲-۴- پاسخ های احتمالی به جهانی شدن.....	۶۸
۳-۵- نتیجه.....	۶۹

فصل چهارم: منطقه گرایی

۴-۱- مقدمه.....	۷۱
۴-۲- مفهوم منطقه.....	۷۲
۴-۳- منطقه گرایی.....	۷۳
۴-۴- منطقه گرایی و تئوری های روابط بین الملل.....	۷۵
۴-۵- سطوح مختلف مناطق.....	۷۸
۴-۶- نقش حیاتی کشورها در حرکت به سمت منطقه گرایی.....	۸۰
۴-۷- منطقه گرایی جدید در برابر منطقه گرایی قدیم.....	۸۱
۴-۸- منطقه گرایی و سازمان های منطقه ای.....	۸۵
۴-۹- اهمیت منطقه گرایی.....	۸۵
۴-۱۰- فواید منطقه گرایی.....	۸۷
۴-۱۰-۱- امنیت سیاسی.....	۸۷
۴-۱۰-۲- توسعه اقتصادی و تعدیل ادغام در اقتصاد جهانی شده به همراه مزایای تجاری.....	۸۷
۴-۱۰-۳- اصلاحات داخلی سیاسی و اقتصادی.....	۸۹

عنوان	صفحه
۴-۱۰-۴- بیمه	۸۹
۴-۱۰-۵- قدرت چانه زنی	۹۰
۴-۱۰-۶- ابزار هماهنگی	۹۰
۴-۱۰-۷- دریافت و توزیع اطلاعات	۹۱
۴-۱۰-۸- نقش تریبونی	۹۱
۴-۱۱- جهانی شدن و منطقه گرایی (تعامل یا تقابل)	۹۱
۴-۱۲- نتایج مثبت و منفی منطقه گرایی	۹۶
۴-۱۳- جهان سوم و منطقه گرایی	۹۷
۴-۱۴- سازمان های منطقه ای در جهان سوم	۱۰۱
۴-۱۵- نتیجه گیری	۱۰۴

فصل پنجم: سازمان همکاری شانگهای در دوران جهانی شدن و نومنطقه گرایی

۵-۱- مقدمه	۱۰۵
۵-۲- دشواری های امنیتی در آسیای مرکزی و ضرورت تشکیل سازمان همکاری شانگهای	۱۰۶
۵-۳- جهانی شدن و شکل گیری سازمان همکاری شانگهای	۱۰۹
۵-۴- معرفی سازمان همکاری شانگهای	۱۱۱
۵-۴-۱- تاریخچه مختصر سازمان	۱۱۱
۵-۴-۲- ساختار سازمان	۱۱۲
۵-۴-۲-۱- شورای سران کشورهای عضو	۱۱۲
۵-۴-۲-۲- شورای نخست وزیران	۱۱۲
۵-۴-۲-۳- شورای وزرای خارجه	۱۱۲
۵-۴-۲-۴- کنفرانس روسای آژانس	۱۱۳
۵-۴-۲-۵- شورای هماهنگ کنندگان ملی	۱۱۳
۵-۴-۲-۶- دبیرخانه	۱۱۴
۵-۴-۲-۷- مرکز ضد تروریستی منطقه ای (RATS)	۱۱۴

عنوان	صفحه
۸-۲-۴- بخش نهادهای مختلط دولتی و غیر دولتی	۱۱۵
۵-۵- اهداف سازمان	۱۱۶
۶-۵- مروری بر نشست های سران سازمان همکاری شانگهای	۱۱۸
۵-۶-۱- نشست اول	۱۱۸
۵-۶-۲- نشست دوم	۱۱۸
۵-۶-۳- نشست سوم	۱۱۸
۵-۶-۴- نشست چهارم	۱۱۹
۵-۶-۵- نشست پنجم	۱۱۹
۵-۶-۶- نشست ششم	۱۱۹
۵-۶-۷- نشست هفتم	۱۲۰
۵-۶-۸- نشست هشتم	۱۲۰
۵-۷-۷- فرصت ها و چالش های پیش روی سازمان همکاری شانگهای	۱۲۱
۵-۷-۱- فرصت های پیش روی سازمان همکاری شانگهای	۱۲۱
۵-۷-۲- چالش های پیش روی سازمان همکاری شانگهای	۱۲۲
۵-۷-۲-۱- رقابت بالقوه بین چین و روسیه	۱۲۲
۵-۷-۲-۲- سیاست خارجی چند وجهی کشورهای آسیای مرکزی	۱۲۲
۵-۷-۲-۳- بی ثباتی دولت ها در کشورهای آسیای مرکزی	۱۲۳
۵-۷-۲-۴- وجود تعارضات در روابط بین کشورهای آسیای مرکزی	۱۲۳
۵-۷-۲-۵- دشواری ایجاد هماهنگی میان ساز و کارهای گوناگون همکاری در آسیای مرکزی	۱۲۳
۵-۷-۲-۶- مشکلات مربوط به همکاری اقتصادی	۱۲۳
۵-۷-۲-۷- توانایی ثبات سازی در منطقه	۱۲۴
۵-۷-۲-۸- تنوع سیاسی و فرهنگی	۱۲۴
۵-۷-۲-۹- تفاوت های ژئواکونومیک	۱۲۵
۵-۸- اهمیت سازمان همکاری شانگهای	۱۲۵
۵-۹- سازمان همکاری شانگهای: داستان یک موفقیت واقعی در دوران جهانی شدن	۱۲۸
۵-۱۰- نتیجه گیری	۱۳۲
نتیجه گیری کلی	۱۳۳
منابع و ماخذ	۱۳۹

فصل اول

کلیات

۱-۱- شرح و بیان مساله پژوهشی

جهانی شدن و مسائل برآمده از آن، بحث های فراوانی را در حوزه های گوناگون سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی برانگیخته است. امروز بحث از مسائل گوناگون اجتماعی بدون سخن گفتن از جهانی شدن بحثی نابسند است. قصد این رساله پرداختن به تاثیرات جهانی شدن بر سیاست های منطقه ای و یا اصولاً منطقه گرایی و با تاکید بر سازمان شانگهای خواهد بود. منظور ما از جهانی شدن، فرایند افزایش ارتباطات بین جوامع است، به گونه ای که وقایع و تحولات یک گوشه از جهان به طور فزاینده ای بر مردم و جوامع دیگر سوی جهان تاثیر می گذارد. دنیای جهانی شدن، دنیایی است که در آن وقایع و رخدادهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بصورت روزافزونی به یکدیگر مرتبط شده است و در دنیای جهانی شده این رخدادها تاثیر گذاری بیشتری دارند (بیلز و اسمیت، ۱۳۸۳: ۳۴-۳۳).

با اینکه جهانی شدن، وابستگی متقابل، فناوری های ارتباطی، تراکم زمان و مکان، بالا رفتن سطح آگاهی جهانی و نهاد های فراملی را از دهه ۱۹۸۰ به بعد افزایش داده است. با این وجود اغلب استدلال می شود که ملت ها در عصر جهانی شدن خواهان اعمال حدی از کنترل بر محیط های خارجی از راه همکاری با دیگر بازیگران (بویژه در خصوص مسائل مشترک) هستند. به تعبیر روشن تر، پایان جنگ سرد و فروپاشی نظام دوقطبی زمینه مساعدی برای منطقه گرایی در عرصه مباحث امنیتی و اقتصادی فراهم کرده است. نگرش مهمی که می توان به منطقه گرایی داشت، این است که از آن به عنوان پیش بینی و تجویز بهره گرفت. اینگونه عنوان می شود که اختلاف میان شمال و جنوب روند همگرایی را در سطح جهان ناممکن می کند. بنابراین مناطق گوناگون در جنوب باید روابطی استوارتر از لحاظ سیاسی و اقتصادی میان خود به وجود آورند. گفته می شود که در میان کشورهای جنوب نیاز مبرمی به همکاری منطقه ای وجود دارد تا با اتحاد سیاسی و اقتصادی ساختار جهان را به گونه ای تغییر دهند که سرانجام نظامی شکل بگیرد که کشورهای جنوب را از حاشیه نشینی نجات دهد (گوندرفرانک^۱، ۱۹۶۶: ۳۶-۱۷). در میان گرایش های موجود در روند منطقه گرایی، انگیزه ها و علت های گوناگون نهفته است. موفق ترین نمونه از روند همگرایی را در قاره اروپا و در نظام اروپایی می توان دید، اما در میان کشورهای جهان سوم، روند منطقه گرایی بیشتر زائیده نگرانی ها و دلواپسی هایی بوده که از نظام ناعادلانه جهانی مایه گرفته است. به هر حال به نظر می رسد که منطقه گرایی و جهانی شدن دو فرایندی هستند که یکدیگر را تقویت می کنند. بنا به اعتقاد برخی پژوهشگران، در عصر جهانی شدن، منطقه گرایی در میان کشورهای در حال توسعه می تواند راهکاری به منظور جلوگیری از حاشیه ای شدن باشد. همچنین برقراری ترتیبات امنیتی توسط کشورهای منطقه، می تواند گریزگاهی برای رهایی از معمای امنیت باشد (عسگری، ۱۳۸۲). این در حالی است که منطقه گرایی را آلترناتیو یا حتی آنتی تزی در برابر جهانی شدن می دانند (کامران و کریمی پور، ۱:۱۳۸۱).

در هر حال رشد منطقه گرایی به خوبی جبرانی بر نواقص و معایب نظام بین الملل فعلی بوده است. تا زمانی که یک نظام جهانی کامل و نهایی به جریان افتد، منطقه گرایی از بسیاری از جنبه ها به عنوان نقشی سازنده و مکمل برای نظام بین الملل عمل می کند. جالب تر آن که منطقه گرایی الگوی جدیدی از توسعه را ارائه می کند. منطقه گرایی برای ارتقای همکاری منطقه ای و تلاش برای موقعیتی سودآور در دنیای جهانی شدن بسیار مفید و موثر است (یانگ و سایرین، ۱۳۸۶: ۱۷). در عرصه منطقه گرایی می توان به سازمان همکاری منطقه ای شانگهای^۲

^۱- Gunderfrank

^۲- Shanghai Cooperation Organization (SCO)

اشاره کرد. این سازمان که ریشه گرفته از شانگهای پنج است، جدیدترین مجتمع کشورهای منطقه ای جهان است که در سال ۲۰۰۱ توسط چین، روسیه، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان تشکیل شد. این تحول روند مهمی در روابط بین الملل است چرا که برای اولین بار در تاریخ، یک سازوکار چندجانبه برای امنیت منطقه ای و همکاری اقتصادی، کشورها را گرد هم آورد.

اما نظر به روند سریع جهانی شدن برخی تحولات منطقه ای و جهانی در محیط امنیتی، این سازمان اکنون با ترکیبی از موضوعات چند بعدی موجود برای کشورهای عضو در سطح منطقه روبرو است. با این حال به نظر می رسد سازمان همکاری شانگهای برای تبدیل شدن به یک قدرت منطقه ای مهم و یک بازیگر تاثیر گذار بر صحنه بین الملل ضروری است گام های دیگری بردارد. این پژوهش در صدد است تا ارتباط دو فرایند جهانی شدن و منطقه گرایی را تبیین کند و ضمن اینکه هر دو را به عنوان چارچوب تحلیل بر می گزیند از نظریات کانتوری و اشیگل در تحلیل پدیده منطقه گرایی استفاده خواهد شد.

۲-۱- کلید واژه ها

۱-۲-۱- جهانی شدن^۱

در آغاز قرن بیست و یکم، مفهوم جهانی شدن به موضوع روز و رایج علوم انسانی و اجتماعی مبدل شده است. این مفهوم به تراکم و کوچکتر شدن زمان و مکان اشاره دارد. به گفته مک گرو جهانی شدن یعنی: «افزایش شمار پیوند ها و ارتباطات متقابلی که فراتر از دولت ها دامن می گسترند و نظام جدید جهانی را می سازند. جهانی شدن به فرایندی اطلاق می شود که از طریق آن، حوادث، تصمیمات و فعالیت های یک بخشی از جهان می تواند نتایج مهمی برای افراد و جوامع در بخش های بسیار دور کره زمین در بر داشته باشد» (شولت^۲، ۱۹۹۳: ۱۴-۱۳).

۱-۲-۲- منطقه گرایی^۳

منطقه گرایی عبارتست از توجه ویژه به یک منطقه جغرافیایی مشخص که بهترین مکان برای تحقق منافع و آرمان ها به نظر آید (سیمبر، ۱۳۸۳: ۲۳۴). فیلیپ برتون معنای منطقه گرایی را در سیاست داخلی متمایز از سیاست

^۱- Globalization

^۲- Scholte

^۳- Regionalism

خارجی می‌داند. در سیاست داخلی اشاره وی به همان مفهوم عدم تمرکز است و در سیاست خارجی، همکاریی پاره‌ای از کشورها در یک منطقه را در نظر دارد (برتون^۱، ۱۹۹۳: ۳۰۹).

۱-۲-۳- سازمان همکاری شانگهای^۲

سازمان همکاری شانگهای یا به اختصار SCO، سازمانی است میان دولتی که برای همکاری چندجانبه امنیتی تشکیل شده است. این سازمان در سال ۲۰۰۱ توسط رهبران چین، روسیه، قزاقستان، تاجیکستان و ازبکستان بنیان گذاشته شد (یانگ و سایرین، ۱۳۸۶: ۸۴).

۱-۲-۴- حاکمیت^۳

حاکمیت یعنی «اندیشه وجود نوعی اقتدار سیاسی مطلق و نهایی در جامعه سیاسی که به جز آن، هیچ اقتدار مطلق و نهایی وجود نداشته باشد.» (هاینسلی^۴، ۱۹۸۶: ۲۶).

۱-۲-۵- جهان سوم^۵

برای نخستین بار در سال ۱۹۵۲ اصطلاح جهان سوم را آلفرد سووی به کار برد وی جهان سوم را پدیده هیچ‌انگاشته، بهره‌کشی شده و خوار شمرده شده قلمداد کرد (توکلی، ۱۳۸۵: ۸۴). به نظر می‌رسد که برداشت دیگری از جهان سوم مناسب‌تر باشد که بر استثمار و تعدی، فقدان تکنولوژی و توسعه، توسعه نیافتگی ناشی از استثمار و امپریالیسم، وابستگی به نظام سرمایه‌داری حاکم و نفوذ خارجی تاکید می‌کند و تفاوتی نمی‌کند که این شرایط در کجای جهان وجود داشته باشد. (ساعی، ۱۳۸۴: ۲۲-۲۵).

۱-۳- پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق

در رابطه با جهانی شدن و منطقه‌گرایی مطالعات متفاوتی صورت گرفته است که هر کدام از زاویه دیدی متفاوت به این امر پرداختند. از جمله باید به منابع زیر اشاره کرد.

^۱- Berton

^۲- Shanghai Cooperation Organization

^۳- Sovereignty

^۴- Hinsley

^۵- Third World

انوری و رحمانی موحد (۱۳۸۷) در کتاب خود با عنوان «سازمان همکاری شانگهای؛ چشم اندازی به سوی جهان چند قطبی» به این امر اشاره داشتند که امنیت پدیده ای نسبی است و نمی توان امنیت ملی دولت ها را بدون درک الگوی منطقه ای و وابستگی امنیتی آن ها درک کرد؛ گره زدن امنیت ملی به امنیت منطقه ای در فضایی که کشورها در تمام حوزه ها، نوعی وابستگی متقابل به یکدیگر دارند، ضروری به نظر می رسد. از این رو باید با ساختار امنیتی شانگهای وارد تعاملی مثبت شد تا ضمن جلوگیری از واکنش منفی کشورهای عضو، امنیت ملی همگی اعضا تامین گردد.

یانگ و سایرین (۱۳۸۶) در کتاب «ظهور منطقه گرایی آسیایی؛ اندیشه ها و دیدگاه های علمی چین» به این امر پرداخته که نگرش چین نسبت به سازمان همکاری شان گهای کاملاً روشن است. که نه تنها باید سازوکار موثری در همکاری منطقه ای باشد بلکه باید رابطه خوبی با بازیگران اصلی در این منطقه باشد.

سیمبر (۱۳۸۳) در کتاب «منطقه گرایی در جغرافیای سیاسی جهان، دگرگونی رهیافت ها و گزینه های فراسو» به این امر پرداخته است که در میان کشورهای جنوب و در حال توسعه، روند منطقه گرایی بیشتر زائیده نگرانی ها و دلواپسی ها می بوده که از نظام ناعادلانه جهانی مایه گرفته است.

کامران و اکبری (۱۳۸۱) در مقاله خود با عنوان «جهانی شدن، منطقه گرایی و دولت - ملت ها» اشاره کرده اند، که منطقه گرایی از یک سو در صدد بالا بردن قدرت منطقه ای و کاهش آسیب پذیری مناطق در برابر جهانی شدن است. و از دیگر سو منطقه گرایی به عنوان تهدیدی برای حکومت های ملی محسوب می شود.

پورا احمدی میدی (۱۳۷۹) در مقاله خود بنام، «دیالکتیک جدید سیستم اقتصاد سیاسی بین الملل: جهانی شدن اقتصاد و منطقه گرایی اقتصادی و تجاری» به این امر اشاره دارد که در چارچوب روابط بین الملل و بویژه پس از جنگ سرد، روند جهانی شدن هر چه بیشتر دولت ها را به تلاش در جهت ورود همه جانبه تر در دسته بندی های منطقه ای برای افزایش قدرت مانور اقتصادی خود ترغیب نموده است.

در اکثر منابعی که در بالا ذکر شد مطالب به صورت موردی آورده شده است و از یک نگاه تحلیلی به دور است. از آنجا که هدف پژوهش حاضر تحلیل رابطه بین جهانی شدن و منطقه گرایی است منابع بالا در این باره دارای ضعف ها و کاستی های بیشماری هستند. همچنین در این پژوهش سعی بر آن است که سازمان همکاری شانگهای در فرایند جهانی شدن و منطقه گرایی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد که منابع مذکور به این امر هیچ اشاره ای نکرده اند.

۴-۱- اهداف تحقیق

الف: تحلیل تاثیرات جهانی شدن بر منطقه گرایی در دوران نوین و فرصت ها و محدودیت های که برای رشد منطقه گرایی وجود دارد.

ب: تبیین گرایش کشورهای جهان سوم به منطقه گرایی در دوران جهانی شدن.

ج: شناخت زمینه های پیدایش سازمان همکاری شانگهای و همچنین رشد این سازمان در چارچوب منطقه گرایی نوین از طریق همگرایی و همکاری منطقه ای در دوران جهانی شدن می باشد.

۵-۱- اهمیت و ارزش تحقیق

اهمیت پژوهش حاضر از یک سو به دلیل اهمیت، حساسیت و تازگی موضوع آن می باشد. چرا که شناخت پدیده جهانی شدن - که بعد از جنگ سرد گسترش زیادی پیدا کرده است - به دلیل اینکه مسائل سیاسی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و ... را تحت تاثیر قرار داده، بسیار مهم می باشد. و همچنین شناخت پدیده جدیدی در روابط بین الملل به نام منطقه گرایی نوین که از دهه ۸۰ به این سو سرعت زیادی به خود گرفته است و در کنار جهانی شدن اهمیت یافته، ارزش و اهمیت پژوهش حاضر را نمایان می کند. از دیگر سو می توان گفت سازمان همکاری شانگهای از حیث منطقه گرایی، در راس سازمان های است که بعد از فروپاشی شوروی بوجود آمده است و با توجه به اهمیت این سازمان در پیشبرد منطقه گرایی، شناخت این سازمان و عوامل همگرایی آن، بر اهمیت پژوهش حاضر افزوده است.

۶-۱- کاربرد نتایج تحقیق

این تحقیق علاوه بر آن که برای مطالعه دانشجویان، پژوهشگران و علاقمندان به مسائل سیاسی و بین المللی مفید است. برای کسانی که در زمینه مسائل تئوریک روابط بین الملل به پژوهش می پردازند و همچنین به کسانی که به پژوهش در چارچوب منطقه ای روی می آورند می تواند مفید و کارگشا باشد.

۷-۱- فرضیه ها

الف- جهانی شدن پس از پایان جنگ سرد باعث گسترش منطقه گرایی در میان کشورها شده است.

ب- منطقه گرایی حربه ای است برای کشورهای جهان سوم، جهت فرار از چالش های جهانی شدن و جلوگیری از حاشیه ای شدن.

ج- منطقه گرایی نه یک مانع در مسیر جهانی شدن بلکه باید آن را مبنا و اساسی جهت هدایت حرکت این فرایند در نظر گرفت.

د- در چارچوب منطقه گرایی، سازمان همکاری شانگهای می تواند راهکار مناسبی برای گسترش منطقه گرایی و تعدیل فرایندهای جهانی شدن به شمار رود.

۸-۱- روش تحقیق

نوع مطالعه و روش بررسی فرضیه ها و یا پاسخگویی به سوالات روش بررسی فرضیه ها به صورت توصیفی - تحلیلی صورت گرفته است.

۹-۱- ابزار گردآوری داده ها

در این پژوهش سعی می شود از روش کتابخانه ای و منابع دسته اول و منابع دسته دوم که شامل کتاب ها، مقالات و منابع اینترنتی است به جمع آوری اطلاعات پرداخته شود.

فصل دوم

ابزار تجزیه و تحلیل

۲-۱- ابزار تجزیه و تحلیل

می توان گفت که روند جهانی شدن اقتصاد سبب ایجاد دو پدیده کاملاً متضاد می گردد: از یک سو باعث تقویت و گسترش اتحاد سیاسی و اقتصادی کشورها می گردد و از سوی دیگر منجر به بروز بی ثباتی اقتصادی و سیاسی در درون بعضی از کشورها خواهد گردید. این گونه بی ثباتی ها سبب بروز و گسترش واکنش منفی و مقاومت کشورهای آسیب پذیر خواهد شد. لذا می توان رویکرد جهان سوم به منطقه گرایی را گریزی برای فرار از این بی ثباتی ها تحلیل کرد. در ارتباط با منطقه گرایی، رویکرد های متفاوتی ارائه شده است. برخی صاحب نظران منطقه گرایی را تهدیدی علیه لیبرالیسم بین الملل و یا ابزاری جهت استقرار نظام سلسله مراتب دستوری قلمداد می نمایند. باهاگواتی در مقاله ای تحت عنوان « منطقه گرایی در مقابل چندجانبه گرایی » از این روند به عنوان خطر بزرگ علیه چندجانبه گرایی یاد می کند. از نظر وی، منطقه گرایی همان « مجموعه توافقات ترجیحی